

4. Швецова-Воджа Г.Н. Определение документа в документационно-информационной науке. Препринт / БАН СССР. - Л., 1991. - 44 с.
5. Источниковедение Древней Греции (эпоха эллинизма): Учеб. пособие / Под ред. В.И.Кузишина. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. - 240 с.
6. Иванов Г.М. Исторический источник и историческое познание (Методологические аспекты). - Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1973. - 224 с.
7. Документ // БСЭ - Т. 8. - М., 1972. - С.1196.

**Альфред
Лозниця**

ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСОБИ АВТОМАТИЗАЦІЇ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК НА БАЗІ КОНЦЕПЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГА

Автор висвітлює сучасні досягнення в галузі автоматизації бібліотек, зокрема в США. Розглядає головні проектні рішення, покладені в основу інструментальних засобів. Розповідає, як використовуються АРМ читача.

З давніх давен людство дбало про те, щоб письмова інформація була збережена для наступних поколінь. Але зі зростанням обсягу бібліотечних фондів відшукувати в них потрібні книги ставало дедалі важче. З метою прискорення цього процесу створювалися і розвивалися різні каталоги. Система досконалих ручних каталогів, особливо у великих бібліотеках, повністю не задовольняє потреб читачів.

Проблема скорочення часу і повноти пошуку інформації в передових бібліотеках світу розв'язується за допомогою комп'ютерної техніки. Застосування ЕОМ суттєво підвищує ефективність бібліотечно-технологічної та інформаційної діяльності. Щоправда, здебільшого автоматизуються лише основні процеси, такі, як моделювання процесу комплектування фондів і моделювання індивідуального обліку, каталогізація та систематизація видань, а також створення електронного каталога для забезпечення потреб читачів і пошуку інформації.

1. СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ В ГАЛУЗІ АВТОМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК

Розглянемо сучасні досягнення автоматизації бібліотек та бібліотечних мереж на прикладі найбільшої книгозбірні світу - Бібліотеки Конгресу США (БК).

Вона має понад 85 млн. од. зб., сумарна довжина полиць з книгами - більше 300 км, щорічно її відвідує 2 - 2,5 млн. читачів. Штат бібліотеки перевищує 5 тис. чоловік. Її автоматизована система обслуговує понад 3 тис. терміналів і робочих станцій, об'єднаних у мережу. Використовується інтерактивний доступ до електронного каталога (ЕК).

Традиційний друкований каталог з деяких видів видань уже не ведеться - інформацію видають комп'ютери, але головний каталог бібліотеки (25 млн. каталожних карток) ще застосовується.

Формат машинної каталогізації MARC розроблено в середині 60-х р., а в 1971 р. структуру цього формату було визнано офіційним державним стандартом.

Інформаційна система Бібліотеки Конгресу LOCIS складається з двох підсистем: 1) MUMS (MARC - система багаторазового використання); 2) SCORPIO

(онлайнова система тематичного пошуку та обробки інформації). Підсистема MUMS містить 14 незалежних файлів, які можна згрупувати в 7 категорій: 1) оброблені та оброблювані книги, замовлені і декотрі особливо важливі книги, що зберігаються в інших бібліотеках; 2) серіальні видання, оброблені в БК, або вибрані серіали, оброблені в інших бібліотеках; 3) карти, оброблені в БК та ряд карт, оброблених в інших бібліотеках; 4) аудіоматеріали; 5) відеоматеріали; 6) файли, що містять записи деяких спеціальних видань; 7) записи, що містять інформацію про авторів, предметні рубрики та довідкову інформацію, якою послуговуються в каталозі БК. Основне призначення підсистеми MUMS - каталогізація. Інтерфейс користувача, налагоджений на професійну роботу фахівців, які обробляють нові надходження, спостерігають за виконанням замовлень та за формуванням традиційного карткового каталога в частині колекції.

Усі файли підсистеми MUMS мають онлайновий вихід і щоденно актуалізуються. Пошук можливий за авторами, заголовками, номерами ISBN, ISSN, предметними індексами рубрикатора, ключовими словами та ін.

Підсистема SCORPIO зорієнтована на користувачів без спеціальної підготовки і тому має високосервісну організацію та розвинуту систему допомоги (HELP).

SCORPIO містить п'ять типів файлів: 1) книги; 2) вибрані статті, починаючи з 1976 р.; 3) матеріали з питань федерального законодавства (з 1973 р.); 4) матеріали «Copyright» (з 1978 р.); 5) організації.

Деякі з цих файлів містять бібліографічні посилання на видання бібліотечного фонду, інші надають повну інформацію з законодавчої та «Copyright» літератури. Пошук може виконуватись як вільноконтекстовий, за окремими елементами даних, за сукупністю елементів з використанням операцій булевої алгебри.

На початку 70-х років БК вважалася майбутнім центром національної бібліографічної мережі, який повинен був забезпечити на основі формату MARC єдину систему колективної каталогізації і МБА. Але через недостатність фінансування БК відмовилася від цієї ролі і тому почали розвиватися чотири автоматизованих мережових бібліотечних центри (АМБЦ): OCLS, RLIN, WLN, UTLAS.

Отримуючи на магнітних стрічках бібліотечну інформацію у форматі MARC, кожен АМБЦ створював свою базу даних (БД), за допомогою якої здійснювалася каталогізація та пошук інформації в будь-якій бібліотеці

країни, що мала підключені до мережі термінал і принтер.

За останні роки з'явилися і відносно дешеві міні-та мікрокомп'ютерні бібліотечні системи. На їх основі стали створюватися локальні автономні системи (розроблюються і підтримуються невеликими мобільними комерційними центрами), які виконують повний набір послуг: каталогізацію і формування ЕК, комплектування й обробку періодики, МБА. Доступ до мереж даних здійснюється у форматі MARC.

Більшість сучасних національних мереж США побудовано за централізованим принципом, тобто існує центральний вузол, в якому акумулюється вся інформація, що надходить по каналах зв'язку з локальних систем. На національному рівні мережа може функціонувати зі створенням і розповсюдженням у єдиному форматі машиночитаних бібліографічних БД. БК США та ряд інших організацій розповсюджують бібліотечну інформацію про випущені нові книги на магнітних носіях у форматі MARC. Це виключає дублювання робіт у величезній кількості бібліотек, що мають на меті введення даних у машинні каталоги, забезпечується уніфікація цих даних, пошук необхідної літератури по всьому масиву даних, які зберігаються в БД мережі.

У США широко розвинулися регіональні бібліотечні мережі. Найбільшими з них являються MINITEX - система міжбібліотечного телекомунікаційного обміну штату Мінесота (162 бібліотеки) та ILLNET - бібліотечна й інформаційна мережа (2261 бібліотека, з них 612 публічних, 164 академічних, 946 шкільних, 539 спеціальних).

Основні функції програми співробітництва цих регіональних бібліотечних мереж: 1) доставка документів; 2) довідково-інформаційне обслуговування; 3) бібліотечний доступ до комп'ютерних систем; 4) спільний розвиток фондів; 5) обмін періодичними виданнями; 6) підготовка кадрів та підвищення їхньої кваліфікації.

У США чітка взаємодія бібліотек усіх типів зумовлена інтенсивним розвитком автоматизованих технологій та розгалуженою мережею телекомунікацій.

Аналогічний підхід, але дещо скромніші масштаби та досягнення в автоматизації бібліотек у Німеччині, Англії, Франції, скандинавських країнах.

2. АРХІТЕКТУРА ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

У рамках Державної науково-технічної програми 8.3.5. «Розробка засобів комплексної автоматизації бібліотек, архівів та музеїв України» проводяться роботи, спрямовані на створення інструментальних засобів автоматизації наукових і науково-технічних бібліотек.

Інструментальні засоби автоматизації призначені для організації наповнення електронного каталога наукових і науково-технічних бібліотек та багатоаспектного пошуку бібліографічних описів видань, що містяться у фондах бібліотек.

Інструментальні засоби забезпечують виконання таких основних бібліотечно-інформаційних процесів, як каталогізація, систематизація видань і друкування каталожних карток усіх типів, адресний і тематичний пошук бібліографічних описів видань, автоматизована обробка періодичних видань, автоматизація формування баз даних про тематичні виставки, запис читачів у бібліотеку та статистична обробка інформації про них.

Розглянемо головні проектні рішення, покладені в основу інструментальних засобів.

2.1. Інформаційне забезпечення

Основою інформаційного забезпечення інструментальних засобів є електронний каталог, який містить основні БД вітчизняних і зарубіжних книг, вітчизняних і закордонних періодичних видань, дисертацій і авторефератів та довідкові БД (бази уніфікованих даних). До кожної з основних БД утворена ще й технологічна, призначення якої - реалізація функцій введення, первинної обробки та коригування вхідного інформаційного потоку, виготовлення каталожних карток і відбору бібліографічних описів першоджерел для завантаження в основні БД.

Довідкові БД - це довідники, що містять списки колективних авторів, серію, мову видання, видавництво. Використання таких даних прискорює, а також значно полегшує введення вхідної інформації.

Джерелом інформації для БД електронного каталога є первинні документи - неперіодичні й періодичні видання, які надходять у фонди бібліотеки з вітчизняних та зарубіжних видавництв.

Склад і структура БД відповідає міжнародному стандарту бібліографічного опису видань UNIMARC і включає необхідні й достатні елементи для опису всіх типів видань. Для введення інформації створено різні типи електронних екранних форм (робочих листів), які забезпечують раціональну технологію первинного введення і коригування бібліографічних описів. Для виведення вихідних даних створено спеціальні формати, які дозволяють виводити на екран дисплею чи принтер усі типи каталожних карток та інформацію про видання, знайдені читачем під час пошуку в ЕК.

2.2. Лінгвістичне забезпечення

Лінгвістичні засоби охоплюють інформаційно-пошукові мови класифікаційного й дескрипторного типу, стратегію пошуку в ЕК.

До інформаційно-пошукових мов класифікаційного типу належать різноманітні рубрикатори, універсальна десяткова класифікація (УДК) та бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК).

По рубрикатору читачі визначають свої інформаційні потреби для проведення тематичного пошуку в ЕК, а також відбирають тематичні підбази для тиражування інформації на гнучкому магнітному диску (ГМД). УДК і ББК забезпечують сумісність ЕК і традиційних систематичних каталогів у бібліотеках, що використовують ці класифікаційні мови.

До дескрипторної мови належить мова запитів, яка застосовується в пакетах прикладних програм (ППП) документального типу. Мова запитів ґрунтується на булевій алгебрі, що застосовує оператори OR, AND, NOT для виразу логічних операцій між класами документів, заіндексованих дескрипторами (термінами доступу). Застосовуючи вирази, складені з логічних операцій між термінами доступу, можна точно вказати клас записів, який має бути відібраний відповідно з вимогами користувача.

Отже, основними елементами мови запитів є терміни доступу, з'єднані логічними операторами OR, AND, NOT у булевий вираз. Він зображує тематичну потребу користувача і є запитом на пошук інформації.

Для забезпечення сумісності ЕК з традиційними каталогами використовується інвертування відповідних

полів ЕК. Інвертування полів авторів і редакторів документів моделює алфавітний каталог, індиксів рубрикуатора - систематичний каталог, предметних рубрик і ключових слів - предметний каталог.

Читачі при доступі до ЕК можуть застосовувати різні стратегії пошуку. При тематичному пошуку спочатку необхідно виділити область місцезнаходження документів, задаючи в запиті як термін пошуку код рубрикуатора. Для одержаної підмножини документів ЕК ввести запит, в якому булевий вираз містить предметні рубрики або ключові слова.

У ході адресного пошуку читач у булевому виразі задає як термін пошуку відомі йому елементи бібліографічного опису: автор, рік видання та ін.

2.3. Програмне забезпечення

Програмне забезпечення базується на використанні ППП/ CDS/ISIS/Мікро версії 3.0 і функціонує в середовищі MS DOS версії 5.0 і вище.

ППП CDS/ISIS/Мікро розроблений ЮНЕСКО для автоматизації бібліотек, архівів, музеїв та інших установ, які обробляють великі обсяги документальної інформації.

CDS/ISIS/Мікро реалізує всі основні функціональні можливості інтегрованих інформаційних систем по введенню, контролю, актуалізації документів, їх завантаженню в БД та отриманню різноманітних вихідних документів. Система здатна маніпулювати з практично необмеженою кількістю баз даних.

ППП/CDS/ISIS/Мікро є інтегрованою інформаційно-пошуковою системою, призначеною для діалогового пошуку інформації в базах даних як у локальному, так і у віддаленому режимі зв'язку користувача з ПЕОМ, а також для наповнення, зберігання і ведення документальних БД.

Основні функції, реалізовані в системі, забезпечують: 1) введення і завантаження вхідної інформації; 2) ведення, реорганізацію і реструктуризацію БД; 3) доступ до БД з робочих станцій локальної мережі; 4) пошук і виведення інформації на екран ПЕОМ і (або) на паперовий носій та на ГМД; 5) введення інформації в електронний каталог і БД з локальних та віддалених абонентських пунктів мережі; 6) автоматичний логічний контроль форматів записів (коректність застосування міток полів, індикаторів, кодів підполів); 7) захист від знищення і несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів системи.

Для реалізації АРМ каталогізації і систематизації використовується інтерфейс до ППП CDS/ISIS (розроблений у ДПНТБ Росії), який забезпечує автоматичний вибір з меню БД, робочих листів для введення інформації, форматів виводу, реалізує зручне введення інформації з клавіатури ПЕОМ.

Для реалізації АРМ читача використано ППП HEURISCO (розроблений в Італії), який розширює функціональні можливості ППП CDS/ISIS у напрямі поліпшення й уніфікації інтерфейсу кінцевого користувача і спрощує роботу читачів за терміналом, розширюючи одночасно можливості пошуку в ЕК.

2.4. Технічне забезпечення

Вибираючи технічні засоби реалізації електронного каталога, необхідно враховувати: 1) технологію вводу та коригування даних в ЕК; 2) технологію резервування та їх відновлення; 3) технологію електронних комунікацій з віддаленими користувачами. Файлові сервери та ро-

бочі станції в разі необхідності повинні мати можливість нарощувати нові ресурси; 4) топологію локальних мереж ЕК; 5) необхідність у дзеркальному зображенні або дублюванні; 6) програмне забезпечення файлових серверів та робочих станцій.

Мінімальна конфігурація необхідного обладнання може бути такою: Для сервера: 1) Pentium /PCI 90 MHz або IBM PC 486 DX2/EISA 66MHz; 2) Cache 256 кв; 3) RAM 16 мб; 4) Дискова підсистема 4 Gb; 5) CD ROM; 6) Стример; 7) UPS.

Для робочих станцій: 1) IBM PC 386 DX 40 MHz; 2) RAM - 4 Мб; 3) HDD 210 Мб; 4) 1 Мб SVGA.

Обладнання для мереж: 1) адаптери Ethernet; 2) мережний кабель; 3) модеми 19600 bps.

2.5. Функціональне забезпечення

Для автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів розроблено АРМ каталогізації, систематизації, читача, обробки періодичних видань та запису читачів.

2.5.1. АРМ каталогізатора і АРМ систематизатора

Основна обробка літератури здійснюється у відділах каталогізації і систематизації. Тут створюється і вводиться бібліографічний опис, друкуються каталожні картки та ведуться допоміжні каталоги й картотеки.

Для виконання цих завдань створено АРМ каталогізації і АРМ систематизації, призначені для введення інформації. На цих АРМ реалізуються функції: 1) введення бібліографічних описів (БО) нових надходжень у БД ЕК; 2) коригування записів у БД ЕК; 3) виведення на екран чи принтер ПЕОМ БО у відповідному форматі; 4) виготовлення каталожних карток.

Для кожного виду видань створено свій робочий лист. Список робочих листів видається на екран у вигляді меню. Користувач має можливість вибрати потрібний робочий лист (у процесі коригування записів вибирається автоматично) для введення або коригування інформації. Інтерфейс (розроблений в ДПНТБ Росії), доповнено програмними засобами, які дають змогу вводити значення підполів по рядках, виводити запис у форматі каталожної картки, коригувати виведену інформацію і друкувати її на принтері, використовувати додаткові робочі листи для окремих груп полів (поля приміток, поля робочого листа для систематизації). Для ряду полів і підполів створено списки, які дозволяють вибирати потрібну інформацію і автоматично ввести у відповідне поле (підполе). Списки можна коригувати й доповнювати в процесі вводу. Вони містять перелік організацій можливих колективних авторів, перелік видавництва, назв серій, наукових звань, предметних та географічних рубрик тощо.

Створено також робочий лист систематизатора, який використовується для введення предметних рубрик систематичного каталога, індиксів ББК, класифікаційних підрубрик та іншої інформації, необхідної для доповнення БО. Робочий лист систематизатора підключений до всіх робочих листів БД ЕК, він заповнюється в режимі коригування відібраних у результаті пошуку документів.

Для періодичних і продовжуваних видань розроблено технологію, при якій БО вводиться на монографічному рівні для кожного нового надходження, а на зведеному рівні тільки при надходженні першо-

го екземпляра. Кожне багатомовне видання вводиться один раз на зведеному рівні. Робочі листи специфікацій заповнюються під час надходження кожного наступного екземпляра (або тому) цих видань.

Розроблені робочі листи, формати й програмні засоби значно спрощують і полегшують введення БО в ЕК, а використання списків прискорює цей процес і забезпечує достовірність інформації.

2.5.2. АРМ читача

У бібліотечних системах основні процедури обробки даних пов'язані зі створенням і пошуком машинних документів, які є спресованим бібліографічним описом першоджерел (книг, журналів, дисертацій, авторефератів, картографічних, нотних і інших видань).

Найважливішими з них є процедури пошуку.

Пошук документів у науковій літературі називають також текстовим або інформаційним пошуком. Критерій пошуку в бібліотечних системах ґрунтується на відношенні, яке називається подібністю, коли знайдені документи можуть відповідати атрибутам запиту лише частково. В результаті такого пошуку з БД можуть бути вибрані не всі документи, що відповідають запиту, або у вибраній підмножині документів можуть знаходитися документи, що не відповідають темі запиту. В першому випадку говорять про неповноту пошуку, а в другому - про інформаційний шум. Задовільного результату можна досягти, уточнивши критерії пошуку, виражені в атрибутах запиту.

В інформаційно-пошукових системах (ІПС) використовуються різноманітні операції для побудови пошукових виразів у запитах. Їх можна поділити на три основні групи: логічні операції, операції контекстового пошуку та операції порівняння зі значеннями та інтервалами.

Перша група використовується для побудови логічних виразів. Останній складається з пошукових термінів і логічних операцій AND (І), OR (АБО), XOR (виключає АБО) і NOT (НЕ). Застосовуючи круглі дужки, з простих логічних виразів можна створити досить складні запити. Наприклад, по запиту:

РЕЛЯЦІЙНІ AND СИСТЕМИ AND (ПРОЕКТУВАННЯ OR СТВОРЕННЯ OR РОЗРОБКА) NOT ЕКСПЛУАТАЦІЯ

будуть відібрані публікації в галузі проектування, створення або розробки реляційних систем і відкинуті з галузі експлуатації.

Операції контекстового пошуку забезпечують повніше формулювання запиту. В ньому можна вказати, в якому полі чи підполі мають знаходитися терміни пошуку, а також мають вони знаходитися поряд чи на деякій відстані. Ця можливість дозволяє наблизити формалізований пошуковий вираз до фраз розмовної мови за рахунок більш стрункої логічної побудови запиту.

Операції порівняння зі значеннями й інтервалами необхідні для перевірки входження відшукуваного значення в множину можливих значень, наприклад, для того, щоб вибрати документи, опубліковані в певні роки.

Розглянуті операції реалізовані в АРМ читача. Для створення його використано інтерфейс до ППП CDS/ISIS, який називається HEURISCO і розроблений ЮНЕСКО та асоціацією DBA (Асоціація документації, бібліотек і архівів) з Італії.

В АРМ читача реалізовані функції вибору БД та форматів виведення результатів пошуку на екран дисплею, принтер і магнітний носій, пошук у БД з використанням булевих операцій, операцій контекстового пошуку й операцій порівняння, перегляд, відбір та збереження у файлі результатів пошуку для подальшого виведення. В АРМ читача реалізовано дві стратегії пошуку: адресний і тематичний. У ході адресного пошуку читач може знаходити в ЕК бібліографічні описи по таких його елементах, як індивідуальний автор, колективний автор (організація, конференція, семінар), персоналії (про кого йдеться в публікації), заголовки, серія, місце, видавництво та рік видання, ISBN, ISSN.

У процесі тематичного пошуку необхідно задавати предметні, географічні рубрики, ключові слова, індекси рубрикатора ББК.

Ці стратегії пошуку забезпечують потрібну повноту вибору видань і відповідають сучасному міжнародному досвіду.

2.5.3. АРМ обробки періодичних видань

З метою оперативного забезпечення читачів науково-технічною інформацією в великих наукових і науково-технічних бібліотеках є зали періодичних видань.

Наприклад, у ЦНБ ім. В.І.Вернадського у фондах залу періодики налічується близько 2500 назв і понад 70 тис. од. зб. Відділ щоденно відвідують 130 - 160 читачів, книговидача становить 45 тис. од. за рік. До послуг читачів чотири картотеки: алфавітна, систематична, географічна й мовна.

АРМ обробки періодичних видань забезпечує вдосконалення традиційних і використання нових форм обслуговування читачів. АРМ призначений для автоматизації процесів створення, введення, актуалізації, збереження, ведення БД по журналах, які зберігаються у фондах бібліотек, пошуку, вибору і виведення на екран дисплею інформації за запитом читачів.

БД з періодичних видань містить бібліографічні описи журналів, шифри зберігання, список і кількість одержаних журналів, а також їх попередню й паралельну назви.

Лінгвістичне забезпечення АРМ включає інформаційно-пошукову мову класифікаційного типу - рубрикатор ББК, та інформаційно-пошукову мову дескрипторного типу з розвиненою булевою логікою і словник узагальнених термінів.

Програмне забезпечення для введення і контролю інформації, актуалізації, ведення, реорганізації і реструктуризації БД базується на використанні ППП/CDS/ISIS. Для введення інформації розроблено три робочих листи, які враховують специфіку опису вітчизняних та закордонних журналів.

Для пошуку інформації застосовується ППП HEURISCO. Читачу надано можливість вводити складні запити з використанням усіх операцій пошуку в документальних системах. Для простіших випадків реалізовані у вигляді опцій меню пошук за назвою журналів, колективним автором, ISSN, роком видання, бібліотечним шифром, мовою, предметною і географічною рубриками.

2.5.4. АРМ запису читачів

Великі бібліотеки обслуговують значну кількість читачів. Наприклад, у ЦНБ ім. В.І.Вернадського їх

понад 130 тисяч. Для обліку в бібліотеках ведуться спеціальні картотеки реєстрації читачів та контрольні реєстраційні книги, проводиться статистичний аналіз читачів за категоріями, спеціальностями, організаціями, в яких вони працюють. Ця інформація використовується для аналізу, комплектування і формування фондів.

Для виконання цих громіздких ручних операцій розроблено АРМ запису читачів. Основними його функціями є: введення, редагування, збереження, пошук, перегляд і вилучення інформації про читачів; введення, редагування, збереження, пошук, перегляд і вилучення інформації в словниках, які зберігають перелік допустимих значень певних полів записів БД; захист інформації від несанкціонованого доступу; відновлення втраченої або пошкодженої інформації; статистичний аналіз інформації про читачів, записаних у бібліотеку; інформаційно-довідкові функції.

У БД містяться такі дані про читачів: прізвище, ім'я, по-батькові, рік народження, паспортні дані, категорія читача, шифр його спеціальності, новий і старий номери читацького квитка, домашня адреса й телефон, дані про освіту, місце роботи чи навчання тощо.

АРМ орієнтований на роботу користувачів-непрограмістів і тому має простий інтерфейс, розвинену систему підказок та захищений від несанкціонованого доступу й пошкодження інформації і програмних засобів. Для скорочення часу введення і забезпечення достовірності інформації використовуються словники вивірених значень, які містять дані про нові й старі читацькі квитки з огляду на категорії читачів (громадян України чи країн СНД та читачів-іноземців), словник синонімів, шифрів спеціальностей, категорій читачів,

організацій, в яких працюють або вчаться читачі, посад та освіти читачів тощо.

АРМ запису читачів реалізовано на ППП CDS/ISIS, використовується інтерфейс HEURISCO та інтерфейс, розроблений у ДПНТБ Росії.

Інструментальні засоби автоматизації науково-технічних бібліотек впроваджуються в ЦНБ ім.В.І.Вернадського і в науковій бібліотеці Інституту філософії НАН України, а при можливості - в усіх наукових та науково-технічних бібліотеках.

Розроблені засоби автоматизації забезпечують:

1) автоматизацію робіт на стадіях каталогізації та систематизації нових надходжень і друкування каталожних карток усіх видів; 2) підтримку сучасних методів і скорочення часу обслуговування читачів; 3) науковий підхід до проблем комплектування і формування бібліотечних фондів завдяки обліку й аналізу контингенту і попиту читачів на літературу. Дослідження і розробки передбачається продовжити в напрямі комплексної автоматизації процесів комплектування фондів, автоматизованої обробки замовлень читачів на літературу з транспортуванням їх по комп'ютерній мережі, фіксації в пам'яті ПЕОМ руху і стану книжкових фондів, статистичного аналізу використання літератури для оптимізації структури книгосховищ. Необхідно провести комплекс досліджень і розробок, щоб створити зведений електронний каталог великих наукових бібліотек України для централізованої каталогізації та систематизації видань і забезпечення доступу до нього з віддалених термінальних станцій різних установ, організацій, підприємств.

● НАУКА - ПРАКТИЦІ

Євгенія Карпіловська

НЕДОРЕЧНЕ АБО ПОМИЛКОВЕ ВЖИВАННЯ СЛІВ*

Недосконале, обмежене знання мови виявляється, зокрема, в різноманітних порушеннях норм вживання слів. Внаслідок таких порушень слово з'являється у не властивому йому, незвичному сполученні. Цю «мовну хворобу» спричинює не лише незадовільне знання словникового складу певної мови, наприклад, української, а й постійне накладання російської мовної системи на українську, що призводить до зближення зовні схожих російських та українських слів, які мають проті різні значення, а отже, й різні правила вживання. Приміром, російське слово *положение* вживають у таких значеннях: 1) «расположение в пространстве» (географическое положение); 2) «ситуация, состояние дел» (*международное положение, затруднительное положение*); 3) «вес, место

в обществе» (*общественное положение, человек с положением*); 4) «документ, свод правил, законов» (*положение о конкурсе*); 5) «тезис, умозаключение» (*основное положение диссертации*). Схожому зовні українському слову *положення* властиві тільки 1-е, 4-е та 5-е значення російського слова, пор.: *географічне положення, положення про конкурс і основне положення дисертації*. Для другого і третього значень українська мова має інший відповідник - слово *становище* (*міжнародне становище, скрутне становище, людина зі становищем, суспільне становище*). Отже, у вислові *поплатитися службовим положенням* це слово є недоречним, заступає правильне для цього контексту слово *становище*.

Таких зовні подібних російських та українських слів, що мають, однак, відмінні значення, чимало, й до їхнього вживання слід поставитися з особливою увагою. Російському дієслову *представити* тільки в одному з властивих йому значень в українській мові відповідає

* Продовження. Поч. у №№ 5 - 6, 1994 р.

© Карпіловська Євгенія Анатоліївна, Київ, 1995